

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ**

Січинська Інеса Миколаївна

УДК 316.346.32-053.6-057,875:323,2](477)(043,3)

**ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ
МОЛОДІ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ**

спеціальності 231 – «Соціальна робота»

АВТОРЕФЕРАТ

магістерської роботи

за освітньо-професійною програмою «Соціальна робота»

Миколаїв – 2020

Магістерською роботою є рукопис.

Роботу виконано в Чорноморському національному університеті імені Петра Могили, Міністерство освіти і науки України.

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК: кандидат педагогічних наук, доцент б.в.з.

ФАЙЧУК Олена Леонідівна

Чорноморський національний
університет імені Петра Могили

РЕЦЕНЗЕНТ:

Старший викладач

Верба Світлана Миколаївна

Чорноморський національний
університет імені Петра Могили.

Захист відбудеться 26 лютого 2020 року о 10.00 на засіданні кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки Чорноморського національного університету імені Петра Могили, за адресою: 54003, м. Миколаїв, вул. 1-а Воєнна, 2.

З роботою можна ознайомитись на кафедрі соціальної роботи, управління і педагогіки Чорноморського національного університету імені Петра Могили, за адресою: 54003, м. Миколаїв, вул. 1-а Воєнна, 2.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Низка соціально-економічних перетворень, які відбуваються в сучасній Україні, зумовлюють актуальність розгляду питання громадянської активності молоді і їх участі у цих процесах. Адже саме молодь, на думку багатьох науковців, виступає запорукою розвитку громадянського суспільства в нашій державі, реалізуючи свій потенціал та готовність діяти в інтересах держави. Молодь – це та частина суспільства, яка своєю енергією та прагненням до кращого має реалізовувати позитивні зміни в своїй країні.

Молодіжні проблеми в Україні мають свою специфіку, що зумовлено швидкими й непередбачуваними перетвореннями в суспільстві на сучасному етапі. Формування українського суспільства супроводжується процесом соціалізації представників студентської молоді, не тільки в процесі професійної підготовки, а й у формуванні громадської позиції поза навчальною діяльністю.

Базовими для нашого дослідження стали праці з соціологічної теорії громадянської культури Г. Альмонда, С. Верби, А. І. Соловйова, М. Ф. Черниша, Е. Шилза та ін. Особливості соціальної активності молоді представлені у наукових доробках В. Андрущенко, О. Якуби, Ю. Пятіна, Н. Даниленко, Л.Сохань, В. Тарасенко, Ю.Палагнюк, Р.Чубука, О.Файчук, С.Сургової та ін.

Актуальність описаної проблеми, її недостатня теоретична і практична розробленість зумовили вибір теми магістерського дослідження: **«Формування громадянської активності студентської молоді у процесі професійної підготовки»**.

Мета даного дослідження – на основі теоретико-експериментального дослідження розробити шляхи формування громадянської активності студентської молоді у процесі професійної підготовки.

Для досягнення поставленої мети сформовано наступні **завдання** магістерської роботи:

- розкрити сутність та складові громадянської активності студентської молоді;
- проаналізувати фактори формування громадянської активності студентської молоді
- висвітлити практичний досвід формування громадянської активності студентської молоді;

– на основі експериментального дослідження розробити рекомендації щодо удосконалення процесу формування громадянської активності студентської молоді у процесі професійної підготовки.

Об’єкт дослідження – громадянська активність студентської молоді як соціально-педагогічний феномен.

Предметом дослідження є шляхи формування громадянської активності студентської молоді в процесі професійної підготовки.

Для досягнення мети і реалізації завдань дослідження було використано наступні **методи дослідження**, а саме: теоретичні та емпіричні. Серед теоретичних методів розглядаються: аналіз, синтез, узагальнення та дедукція. Зокрема, аналіз дозволяє виокремити та вивчити такі основні елементи нашого дослідження, як: теоретичні аспекти формування громадянської активності. За допомогою синтезу встановлено логічні зв’язки між елементами з метою структурування роботи. Метод узагальнення сприяв виокремленню основних аспектів дослідження та їх чіткому висвітленню. Дедуктивний метод використано у логічно послідовному висвітленні першого розділу дипломної роботи. Серед емпіричних методів використано такі, як: спостереження як метод збору первинної інформації, анкетування студентів, констатувальний та формувальний експерименти.

Наукова новизна та теоретична значущість дослідження полягає в тому що:

вперше обґрунтовано шляхи удосконалення процесу формування громадянської активності студентської молоді у процесі професійної підготовки;

уточнено сутність поняття «громадянська активність молоді», її складові та форми прояву;

набули подальшого розвитку питання щодо факторів формування громадянської активності студентської молоді, практичного досвіду громадянського виховання.

Практична значущість роботи полягає у тому, що її результати можуть бути використані в процесі загально-педагогічної і спеціальної підготовки студентів, учнів старших класів з метою підвищення рівня сформованості громадянської активності.

Експериментальною базою дослідження виступила громадська організація «Місто 2050», у експерименті взяло участь 25 осіб.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження обговорювались на XXI Всеукраїнській науково-практичній конференції: Могилянські читання – 2018: «Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний

аспекти» (м. Миколаїв, 16 листопада 2018 р.); XIII Міжнародна наукова конференція «Ольвійський форум 2019: «Залучення патріотично активної молоді до розвитку громадянського суспільства як чинник соціальної безпеки України» (м. Миколаїв, 5 червня 2019 р.).

Публікації: Основні положення і результати дослідження викладено в 3 публікаціях автора, з них 1 розділ у зарубіжній колективній монографії та 2 – матеріали конференцій.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 62 найменувань та додатків. Загальний обсяг роботи становить 94 сторінки, із них - 83 сторінки основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми магістерської роботи, представлено мету і завдання, визначено об'єкт та предмет, сформульовано методологію дослідження, показано теоретичну і практичну значущість отриманих результатів, апробацію результатів.

У першому розділі «**Теоретичні засади дослідження громадянської активності студентської молоді**» було розглянуто теоретичні засади формування громадянської активності студентської молоді у процесі професійної підготовки, що дозволило нам зробити висновки узагальнюючого характеру. У розділі схарактеризовано основний термінологічний апарат, визначено суть і зміст громадянської активності студентської молоді. Отримана під час дослідження наукова інформація склала теоретико-методологічні основи нашого дослідження.

Громадянська активність пов'язана з інтересами і мотивацією людини вирішувати не лише власні, а й суспільні та політичні проблеми, прагненням брати відповідальність за життя у своєму будинку, місті, країні, що проектується на темпи та розвиток як громадянського суспільства, так і країни загалом. Відповідно, громадянська активність спрямована на захист громадянських свобод і прав, є близькою до політичної активності. Громадянська активність – це різновид людською активності, що являє собою активність особистості, як представника певної громади, направлену на досягнення потреб цієї громади та ґрунтується на власному бажанні особистості, заснованому на усвідомленні важливості громадянської активності для особистісного та професійного розвитку.

Також виявлені чинники підвищення громадянської активності студентської молоді через залучення студентства в громадські молодіжні об'єднання, молодіжні об'єднані рухи, в політично-правове середовище.

У другому розділі **«Практичний досвід формування громадянської активності студентської молоді»** було висвітлено практичний досвід формування громадянської активності студентської молоді у процесі професійної підготовки дозволило нам зробити висновки узагальнюючого характеру. У розділі дослідженні фактори формування та практичний досвід громадянської активності студентської молоді.

Визначено, що молодь соціалізується в суперечливих умовах становлення інститутів громадянського суспільства і на жаль, не завжди відчуває себе причетною до їхньої розбудови, проявляючи загалом низький рівень громадянської активності. Низький рівень громадської активності молоді, її соціальне відчуження зумовлені такими факторами: відсутністю програм і стратегій активізації молодіжної участі; відсутністю дієвих механізмів впливу молодих громадян на формування та реалізацію державної політики; низьким рівнем компетентності молодих людей з питань участі у всіх сферах суспільного життя; недостатнім рівнем кадрового забезпечення місцевих і районних органів виконавчої влади з питань роботи з дітьми та молоддю; зменшенням чисельності позашкільних навчальних закладів, соціокультурних, спортивних, дозвільних та інших закладів і установ, що мають на меті забезпечення виховання та проведення змістовного дозвілля молоді; недостатнім рівнем міжгалузевої співпраці та координації між цільовими державними та регіональними програмами, спрямованими на забезпечення соціального становлення й розвитку молодих громадян.

У третьому розділі **«Експериментальне дослідження щодо формування громадянської активності студентської молоді у процесі професійної підготовки»** було описано по-перше організацію експериментального дослідження; по-друге зміст та аналіз результатів експериментального дослідження формування громадянської активності студентської молоді у процесі професійної підготовки; по-третє рекомендації щодо формування громадянської активності студентської молоді у процесі професійної підготовки.

Експериментальне дослідження щодо формування громадянської активності студентської молоді у процесі професійної підготовки було проведено серед учасників (25 осіб) громадської організації «МІСТО 2050» і передбачало три етапи: підготовчий, основний та заключний. Під час основного етапу було відібрано діагностичні методики: анкета, розроблена автором дослідження.

У результаті проведення діагностичного дослідження було встановлено, що на думку опитаних, найбільше перешкоджає залученню молоді до громадської активності відсутність заохочення і брак часу. Відсутність бажаних результатів від громадської активності є закономірною в ситуації, коли широкі верстви громадян не підтримують тих, хто прагне перетворень суспільства на демократичних засадах. Показово, що в якості перешкод названо лише зовнішні чинники, а внутрішні взагалі не були вказані.

Основна частина експерименту передбачала розробку та реалізацію програми заходів формування громадянської активності студентської молоді у процесі професійної підготовки. Зокрема студентам було запропоновано: взяти участь у лекції та тренінгах, присвяченим проблемі формування громадянської активності студентської молоді у процесі професійної підготовки. Після реалізації запропонованих заходів було проведено повторне опитування, їхні відповіді на запитання анкети суттєво відрізнялися в залежності від того, були дані вони на початку бесіди чи після того, як були з'ясовані позиції обох сторін, що приймали участь у бесіді.

Були розроблені рекомендації щодо покращення процесу формування громадянської активності студентської молоді у процесі професійної підготовки: для формування у студентів мотивації до громадської активності необхідно здійснення цілеспрямованої, планомірної і систематичної виховної роботи з ними, спрямованої на формування у них почуття громадянського обов'язку та відповідальності перед громадою, державою і суспільством загалом. Проте для цього необхідно змінити стосунки молоді та держави, для цього потрібно переорієнтувати як політику влади загалом, так і державну молодіжну політику зокрема.

Загалом, можна констатувати, що дана тема потребує подальшого ретельного вивчення. Особливо важливо дослідити чинники, що впливають на формування стосунків молоді та держави. Наявна ситуація обумовлює необхідність розробки методики виховної роботи зі студентами, що передбачає формування у них мотивації до громадської діяльності.

ВИСНОВКИ

Науковий аналіз досліджуваної проблеми та результатів проведеної експериментальної роботи діє підстави зробити такі висновки:

1. Схарактеризовано основний термінологічний апарат, визначено суть і зміст громадянської активності студентської молоді. Отримана під час дослідження наукова інформація склала теоретико-методологічні основи

нашого дослідження. Громадянська активність визначена, як різновид людською активності, що являє собою активність особистості, як представника певної громади, направлену на досягнення потреб цієї громади та ґрунтується на власному бажанні особистості, заснованому на усвідомленні важливості громадянської активності для особистісного та професійного розвитку. Громадянська активність сучасної молоді проявляється в таких формах: соціальна, політична, культурна, релігійна та ін.

Основними складовими елементами громадянської активності є: когнітивний (основи соціально-психологічних, економічних, політичних, правових знань), мотиваційно-ціннісний (ціннісні орієнтації, повага до норм і правил сучасної демократії, патріотизм, толерантність, вміння брати відповідальність на себе, приймати рішення), емоційно-оцінний (наявність критичного мислення, вміння пояснювати погляди і позицію іншої людини, формулювати власні норми і цінності; висловлювати, обґрунтовувати, відстоювати в усній та письмовій формі власну думку), поведінковий (способи здійснення соціально-перетворюючої діяльності; створення власних соціальних проєктів, проведення благодійних акцій тощо).

2. Проаналізовано фактори та практичний досвід формування громадянської активності студентської молоді. Визначено, що молодь соціалізується в суперечливих умовах становлення інститутів громадянського суспільства і на жаль, не завжди відчуває себе причетною до їхньої розбудови, проявляючи загалом низький рівень громадянської активності. Формування особистості як громадянина, передбачає забезпечення громадянської активності, швидкої соціалізації, соціальної стратифікації та реального включення студентської молоді у соціально-економічні, політичні, духовні та інші процеси, під час яких формується громадянська відповідальність кожного суб'єкта. Серед основних факторів формування громадянської активності студентської молоді можна виокремити: мегафактори (космос, планета, світ), макрофактори (країна, етнос, суспільство, держава), мезофактори (умови соціалізації великих груп людей, їх національна чи етнічна ознака, місце і тип поселень; приналежність до аудиторії певних мереж масової комунікації), мікрофактори (чинники, що прямо впливають на життєдіяльність людини (сім'я, сусіди, однолітки, навчальні заклади, трудовий колектив тощо). Поряд із сім'єю, школою, релігією, культурою ЗМІ та Інтернет впливають на формування моральних норм та ідеалів, ціннісних орієнтацій та зразків соціальної поведінки молоді.

3. Також здійснено аналіз практичного досвіду формування громадянської активності студентської молоді. З'ясовано, що в Україні даний

процес базується на системі громадянського та патріотичного виховання, що починається ще з дитячого садка і триває протягом усього життя. Запропонована модель громадянського виховання передбачає реалізацію таких заходів: спеціальний учбовий курс для учнів загальноосвітніх установ із основ місцевого самоврядування та молодіжної участі, який викладається підготовленими вчителями; тренінги для студентів із основ місцевого самоврядування та молодіжної участі, який може викладатися як підготовленою молоддю, громадськими організаціями, так і фахівцями державних установ; неформальна освіта молоді – шляхом створення та розповсюдження серед молоді інформаційних матеріалів за тематикою стосовно моделі та її можливостей тощо.

4. Експериментальне дослідження щодо формування громадянської активності студентської молоді у процесі професійної підготовки було проведено серед учасників громадської організації «МІСТО 2050» і передбачало три етапи: підготовчий, основний та заключний. Під час основного етапу було відібрано діагностичні методики: анкета, розроблена автором дослідження.

У результаті проведення діагностичного дослідження було встановлено, що на думку опитаних, найбільше перешкоджає залученню молоді до громадської активності відсутність заохочення і брак часу. Основна частина експерименту передбачала розробку та реалізацію програми заходів формування громадянської активності студентської молоді у процесі професійної підготовки. Зокрема студентам було запропоновано: взяти участь у лекції та тренінгах, присвяченим проблемі формування громадянської активності студентської молоді у процесі професійної підготовки. Після реалізації запропонованих заходів було проведено повторне опитування, їхні відповіді на це питання суттєво відрізнялися від попередніх.

Розроблено рекомендації щодо покращення процесу формування громадянської активності студентської молоді: організація студентського самоврядування; залучення студентства до участі в благодійних акціях; організація зустрічей з представниками органів місцевого самоврядування, для висвітлення важливих проблем суспільства з позиції молоді; створення референдумів в закладах вищої освіти для вирішення спірних питань (це спонукає студентство усвідомлювати свою роль у процесі вирішення проблем, що в свою чергу є важливим досвідом у формуванні своєї громадської позиції); створення на базу вищих закладів освіти громадських організацій націлених на вирішення соціальних проблем тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

1. Січинська І.М Громадянська активність молоді в сучасних соціально-економічних умовах / І. М. Січинська // Могилянські читання – 2018 : Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні : глобальний, національний та регіональний аспекти : XXI Всеукраїнська наукова-практична конференція : тези доповідей наукової конференції «Формування професійних компетентностей учнівської та студентської молоді в межах STEM-освіти». – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2018. – С. 116-117.

2. Січинська І. М. Особливості виховання громадянської активності студентської молоді / І. М. Січинська // Олівійський форум -2019: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі : XIII Міжнародна науково-практична конференція «Залучення патріотично активної молоді до розвитку громадянського суспільства як чинник соціальної безпеки України». – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2019. – С. 52-54.

3. Федчишина Ю.В., Сичинская И.Н. Участие студенческой молодежи в политической жизни государства как проявление их гражданской позиции // Youth involvement in civil society development: current state and prospective trends. Katowice School of Technology. Monograph 31., 2019 – 212 с. (Розділ 3.10. - С. 236-241).

Січинська І.М Формування громадянської активності студентської молоді у процесі професійної підготовки. – Рукопис.

Магістерська робота на здобуття академічного ступеня магістра за спеціальністю – 231 «Соціальна робота». – Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, 2020.

Магістерська робота присвячена вивченню проблеми формування громадянської активності студентської молоді у процесі професійної підготовки. Проведене дослідження дозволяє визначити, що громадянська активність студентської молоді доволі низька і цей негативний фактор впливає на громадянську успішність студентів. Тому професійна підготовка розглядається як один із важливих факторів підвищення рівня громадянської активності студентської молоді.

Ключові слова: активність, громадянська активність, студентська молодь, професійна підготовка.

Sichynska I.M Formation of civic activity of student youth in the process of vocational training. - Manuscript.

Master's Degree for Academic Master's Degree in Specialty - 231 «Social Work». - Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, 2020.

The master's thesis is devoted to the study of the problem of formation of civic activity of student youth in the process of vocational training. The conducted research allows to determine that the civic activity of student youth in the process of vocational training is rather low and this negative factor influences students' civic success. Therefore, activity is considered as one of the important factors of increasing the level of civic activity of student youth in the process of vocational training.

Keywords: activity, civic activity, student youth, professional preparation.